

externo, æternum temporali, Deus homini, subjicienda forent.

CAPUT SECUNDUM

DE OFFICIIS HOMINIS, QUA SOCIALIS

ARTICULUS PRIMUS.

De origine societatis civilis, et supremæ potestatis ejus.

Prænotanda:

1.º Aliud est vestigare originem societatis civilis secundum se spectatæ, seu quatenus significat associationem plurimum hominum et familiarum, ut communem vitam politicam et civilem agant; aliud vestigare originem supremæ potestatis, qua multitudo ista regitur et ad commune bonum dirigitur.

2.º Origo societatis civilis alia est *historica*, nempe factum illud, a quo occasionem duxit, eaque varia existit pro varietate rerum, factorum, vel circumstantiarum, quæ constitutionem politicam hujus vel illius societatis determinarunt. Quorum quædam, non omnia, expressit Cicero his verbis: «Subjiciunt se homines imperio alterius et potestati, pluribus de causis. Ducuntur enim aut benevolentia, aut beneficiorum multitudine, aut dignitatis præsentia, aut spe id sibi utile futurum, aut metu, ne vi parere cogantur, aut spe largitionis promissionisque capti.» Alia est origo *philosophica* seu *rationalis*, qua continetur et exprimitur prima ratio sufficiens civilis societatis, ejusque fundamentum rationale. Atque de hac postrema hic sermo habetur.

¹ *De Offic.*, cap. vi.

THESIS I.^a

Origo societatis civilis repetenda est ex ipsa hominis natura.

Prob. 1.º Inest homini inclinatio naturalis et spontanea ad agendam vitam socialem et politicam cum aliis, prout habetur sive dignoscitur aperte: 1.º ex eo, quod sponte quærit aliorum hominum convictum et societatem, ex qua vehementem voluptatem accipit; 2.º ex amore patriæ, qui homini naturalis existit, quique civilem ac politicam societatem respicit et supponit; 3.º ac præsertim, quia impossibile est, quod homo sibi congrue subveniat, nec etiam quoad ipsas necessitates físicas vitæ, nisi ex consortio atque politica communicatione cum alio, ex qua et per quam ratione distributionis virium, sive per *divisionem laboris*, unusquisque sibi congrue et facile providere potest de necessariis et utilibus ad vitam. Unde merito D. Thomas ¹: «Naturale est homini, ut sit animal sociale et politicum in multitudine vivens, quod ejusdem naturalis necessitas declarat. Aliis enim animalibus natura præparavit cibum, tegumenta pilorum, defensionem, ut dentes, cornua, ungues, vel saltem velocitatem ad fugam. Homo autem institutus est nullo horum sibi a natura præparato, sed loco omnium data est ei ratio, per quam sibi hæc omnia officio manuum posset præparare, ad quæ omnia præparanda unus homo non sufficit; nam unus homo per se sufficienter vitam transigere non posset. Est igitur homini naturale, quod in societate multorum vivat. Amplius: aliis animalibus insita est naturalis industria ad omnia ea, quæ sunt eis utilia, vel nociva... Homo autem horum, quæ sunt vitæ suæ necessaria, naturalem cognitionem habet solum in communi, quasi eo per rationem valent (quatenus potest rationis ope) ex universalibus principiis ad cognitionem singulorum, quæ necessaria sunt humanæ

¹ *De Regim. Princ.*, lib. 1.º, cap. 1.

vitæ, pervenire. Non est autem possibile, quod unus homo ad omnia hujusmodi per suam rationem pertingat. Est igitur necessarium homini, quod in multitudine vivat, ut unus ab alio adjuvetur, et diversi diversis inveniendis (ecce divisionem laboris) per rationem occupentur, puta, unus in medicina, alius in hoc, alius in alio.»

Prob. 2.º ex inclinatione *rationali* hominis, quæ, non minus quam naturalis ea et spontanea quoad sensibilia et necessaria vitæ physicæ, hominem impellit ad civilem societatem. Etenim homo, utpote ens intellectuale et morale, cui, ut aptissime loquitur D. Thomas, *loco omnium data est ratio*, sibi vendicat naturalem inclinationem ad perficiendum seipsum per evolutionem et culturam facultatum intellectuum et moralium; atqui hoc non nisi imperfectissime obtinere potest, nisi ope societatis civilis, in qua per disciplinam aliorum, per convictum socialem et litterarium, per exempla virtutum et vitiorum omnis generis, ac per mutuam communicationem conceptuum ope sermonis, instruitur mediis congruis ad seipsum intellectualiter et moraliter perficiendum et evolendum; ergo, sicut inest homini per naturam inclinatio ad civilem societatem propter necessitates physicæ ac sensibilis vitæ, ita et potiori rationi propter necessitates intellectualis et moralis vitæ.

Prob. 3.º ex facultate sermonis articulati, quæ homini per naturam inest. Hæc quippe facultas aperte veluti a *posteriori* demonstrat et innuit, hominem factum ac constitutum per naturam ad degendam vitam socialem cum aliis hominibus, quibuscum mutuo ac reciproca ratione proprios ac internos conceptus communicet. Scite ad rem D. Thomas¹: «Hoc etiam evidentissime declaratur per hoc, quod est proprium hominis locutione uti, per quem unus homo aliis suum conceptum totaliter potest exprimere. Alia quidem animalia exprimunt mutuo passiones suas in communi, ut canis in latratu iram... Magis igitur homo est communi-

¹ *Loc. cit.*

cativus alteri quam quodcumque aliud animal, quod gregale videatur, ut grus, formica et apis.»

Corollaria:

1.^m Ergo rationi et experientiæ simul adversatur Hobbes sententia, qua statuit, homini naturale existere, extra societatem ac ab aliis hominibus segregem vitam agere.

2.^m Nec minus absurde adjecit idem Hobbes, civilem societatem non aliam originem agnoscere nisi bellum aut violentiam fortioris contra alios. Nam id, si accipiatur quoad originem philosophicam societatis, falsum demonstratur ex dictis; si accipiatur aut de origine historica, aut de origine potestatis supremæ in societate civili, locum habere potest quoad singularem casum, minime quoad omnes.

3.^m Ergo absurdum similiter est *pactum illud sociale* Rousseau, quod politici quidem recentiores ac rerum publicarum scriptores amplectuntur atque summopere extollunt. Siquidem, theoria illa *pacti socialis*, tota quanta est, innititur hypothese hominis, cui naturale sit extra aliorum societatem ac segregis, ferarum more, vitam agere. Quæ quidem hypothesis, non modo gratuita prorsus, sed rationi, experientiæ, ipsique naturæ humanæ repugnans et opposita, ex thesis probationibus demonstratur.

THESIS 2.^a

Suprema potestas, qua regitur civilis societas originem ducit immediate ex jure humano, mediate vero ex jure divino, seu ex Deo auctore naturæ humanæ.

Prob. 1.^a pars. Nec Deus, nec natura præcipiunt, potestatem supremam societatis civilis obtineri ab hoc, vel illo homine; immo vero nec designant aut præcipiunt formam determinatam quoad possessionem et exercitium prædictæ potestatis, quæ ab uno, vel pluribus, idque adhuc diversimode, obtineri et exerceri potest. Ergo ejusmodi suprema potestas non nisi ex hominum associatorum voluntate originem immediatam potest ducere. Ergo potestas suprema,

qua societas civilis regitur, si in concreto spectetur, oritur ex conventionem hominum, ex quibus societas illa coalescit; quæ quidem conventio, vel tacita, vel expressa, vel etiam juridica esse potest; ut dum una societas vel natio alteri aggregatur ope belli justis; si enim bellum sit injustum, suprema potestas, non ex subditorum juridica saltem voluntate, sed *injuncta usurpatione* habetur, quæ nullum jus legitimum præ se fert.

Prob. 2.º Suprema potestas civilis profuit immediate a jure humano, sive quoad designationem personæ, sive quoad formam regiminis spectetur. Quoad designationem personæ, quia, ut optime habet Bellarminus, «sublato jure positivo, non est major ratio, cur ex multis æqualibus unus potius quam alius dominetur.» Quoad formam regiminis, quia, ut idem subdit, «pendet a consensu multitudinis constituere super se Regem, vel consules, vel alios magistratus, ut patet, et, si causa legitima adsit, potest multitudo mutare regnum in aristocratiam, aut democratiam, et e contrario.»

Prob. altera pars. Primo enim ea haberi potest corollarium legitimum præcedentis thesis. Cum enim indubium sit, multorum hominum societatem nec firmam et ordinatam consistere posse, nec associatorum hominum commune bonum et commoda procurare et tueri, nisi adsit suprema aliqua potestas, qua ordo et firmitas societatis conserventur, jura singulorum in tuto collocentur, commune omnium bonum, commoda et utilitates promoveantur, colligere pronum est, publicam potestatem secundum se spectatam eandem originem sibi vindicare ac ipsa civilis societas, cujus est veluti conditio essentialis, quæque nec constitui, nec consistere potest sine illa. Atqui origo societatis est ipsamet natura hominis, vel, si malueris, Deus auctor hujus naturæ; ergo quamvis suprema potestas, prout per hanc vel illam personam, sub hac, vel illa forma exercetur, ortum ducat immediate ex jure vel voluntate hominum, mediate et radicaliter originem ducit ex jure naturæ, sive ex Deo, auctore humanæ naturæ.

Infertur ex dictis, supremam potestatem civilem, si in concreto et adæquate spectetur, coalescere ex duplici elemento, quorum unum est humanum, alterum divinum et naturale. Ratione prioris, societas civilis ac suprema potestas, qua regitur, mutabilitati et variationi est obnoxia, tum quoad designationem personæ, tum quoad limites, modum et tempus potestatem exercendi, tum quoad formam sive organismum societatis. Ratione elementi divini et naturalis, immutabilitatem quamdam et necessitatem sibi vindicat: atque ex hoc fonte emanant jus ferendi leges et cogendi populum ad earum observantiam, facultas puniendi etiam pœna mortis, vel obligandi in conscientia ad servandas leges justas, cætera hujusmodi.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º adversus 1.^{am} thesim. Si hominum civilis societas ex ipsa natura humana originem duceret, repugnaret legi naturali, illicitaque redderetur vita hominum illorum, qui vel in desertis eremiticam, vel in cœnobiis religiosam vitam degunt; ergo... Prob. ant. Nam homines illi separati existunt a reliquis hominibus in societate degentibus, nec quidquam conferunt ad commune bonum, et perfectionem ejus; ergo...

Resp. neg. ant. Ad prob., neg. ant. Homines, de quibus objectio, separantur quidem a consortio aliorum hominum quoad relationes illas inferioris ordinis, quæ habentur in theatris, in plateis, in choreis, aliisque hujusmodi, quæ nimium ab hominibus frequentantur; sed minime separantur ab iis quoad relationes eas superioris ordinis, quæ sunt veluti fundamentales respectu societatis, immo ex quibus hæc maxime perficitur, ut quoad vitam politicam, victum, cibum, vestitum, scientias, virtutes morales, cultum divinum, auxilium, solamina, beneficia omnis generis præstanda cæteris civibus, in vita, in morte, in domo, in templo, ubi-

que demum, et quoad omnia, sive temporalia, sive spiritualia.

Obj. 2.º cum Rousseau. Societas civilis exurgit ex ordine sociali hominum; sed socialis ordo apud homines originem non ducit ex natura; ergo...¹

Resp. neg. min. Ex probationibus duarum thesium adductis satis constat, non modo civilem societatem hominum, sed ipsam supremam potestatem, qua regitur, si secundum se, abstrahendo a personis et formis determinatis spectetur, ex hominis natura naturalique inclinatione sua sponte necessario profluere. Ac ad postremam quidem quod attinet, quam præcipue Rousseau convellere pertentat, quisque facile videt, esse consecrarium conditionemque essentialem hominis, qua sociali vitæ ex natura idoneus. Namque, ut optime habet D. Thomas², «si naturale est homini, quod in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse, per quod multitudo regatur. Multis enim existentibus, et unoquoque id, quod est sibi congruum, providente, multitudo in diversa dispergeretur, nisi etiam esset aliquis de eo, quod ad bonum multitudinis pertinet, curam habens, sicut et corpus hominis, et cujuslibet animalis deflueret, nisi esset aliqua vis regitiva communis in corpore, quæ ad bonum commune omnium membrorum intenderet.»

Obj. 3.º adversus alteram thesim. Si suprema potestas in concreto ex jure humano immediate oriretur, sequeretur, eos, qui eandem obtinent, a populo dependere, ac proinde posse ejusmodi potestate privari; atqui hoc minime admittere oportet, cum seditionibus politicis ac injustis viam sternat; ergo...

Resp. dist. ant. Posse ejusmodi potestate privari quoad

¹ "L'ordre social, inquit ille, est un droit sacré, qui sert de base à tous les autres. Cependant, ce droit ne vient point de la nature: il est donc fondé sur des conventions... *Du contr. soc.*, lib. 1.º, cap. 1.

² *De Regim. Princ.*, lib. 1.º, cap. 1.

eos, qui præsumunt ex vi electionis populi ad determinatum tempus, conc.; quoad eos, qui præsumunt aut jure hæreditario, aut sine determinatione temporis, subd.: si adsit legitima causa, ac cum determinatis adjunctis, conc.; secus, neg. Ut æquocationi non sit locus, ac sensus solutionis capiatur, hæc adnotare liceat: 1.º Si sermo sit de iis, qui societati præsumunt ex populi electione ad certum aut determinatum tempus, ut contingere solet in societate, quæ *Respublica* dicitur, transacto tempore præfixo, licite possunt ii potestate privari, etiamsi nullam specialem causam dederit. 2.º Si sermo sit de iis, qui supremam potestatem absque limitatione temporis exercent, ut contingit in Regibus, vel hanc potestatem obtinuerunt ex populi electione, excludendo positive jus hæreditarium, prout in veteri Polonia continebat, et tunc ea privari nequeunt, dum vivunt, nisi legitima causa ac adjuncta quædam adsint; attamen hæc suprema potestas a populo dependet, quatenus post mortem regis eam libere committit vel tradit alteri: vel supremam potestatem obtinuerunt ex jure hæreditario ipsis collato, et tunc, quia populus supremam potestatem simul cum jure hæreditario, ac proinde, non solum primo regi, sed ejus successoribus contulit atque in perpetuum commisit, eundem hac potestate licite privare nequit, nisi legitima ac sufficiens causa pro rei conditione adsit.

Jam vero, legitima causa hic solum esse potest abusus potestatis per tyrannidem, si tamen simul adsint conditiones et adjuncta quædam, quæ ut cum D. Thoma exponamus:

1.º Opus est, ut interveniat, non quilibet abusus potestatis sed abusus ita notabilis, ut tyrannidem fere intolerabilem constituat: «Et quidem, si non fuerit excessu tyrannidis, utilius est remissam tyrannidem tolerare ad tempus quam in tyrannum agendo multis implicari periculis, quæ sunt graviora ipsa tyrannide; potest enim contingere, ut, qui contra tyrannum agunt, prævalere non possint, et, sic provocatus tyrannus, magis desæviat. Quod si prævalere quis possit adversus tyrannum, ex hoc ipso proveniunt multoties

gravissimæ dissensiones in populo, sive dum in tyrannum insurgitur, sive post ejectionem tyranni, erga ordinationem regiminis multitudo separatur in partes»¹.

2.º Populus nequit licite insurgere adversus regem etiam tyrannum, si aliter remedium possit afferri, prouti per consilia, et minas aliorum regum, maxime vero, si possit ad superiorem recurri. «Si vero ad jus alicujus superioris pertineat multitudini providere de rege, expectandum est ab eo remedium contra tyranni nequitiam.»

3.º Si nullum aliud suppetat remedium contra intolerabilem tyrannidem, potest quidem tyrannus potestate privari; ad id tamen procedendum est, non ex tumultuaria populi seditione aut privata aliquorum voluntate, sed ope et consilio eorum hominum, vel collegiorum, ad quos maxime spectat, pro societatis diversa natura, conditione et forma regiminis, communi saluti prospicere. «Contra tyrannorum sævitiam, non privata præsumptione aliquorum, sed auctoritate publica procedendum»².

4.º Tandem ejusmodi privatio potestatis per simplicem dispositionem, aut limitationem fieri debet; ast minime per mortem tyranni, saltem quoad tyrannum per abusum potestatis, quidquid sit de tyranno usurpationis. «Si sit intolerabilis excessus tyrannidis, quibusdam visum fuit, ut ad fortium virorum virtutem pertineat tyrannum interimere, seque pro liberatione multitudinis exponere periculis mortis... Sed hoc apostolicæ doctrinæ non congruit... Quod si omnino contra tyrannum auxilium humanum haberi non potest, recurrendum est ad regem omnium Deum, qui est adjutor in opportunitatibus in tribulatione»³.

Atque ex doctrina hic exposita infertur: 1.º difficile admodum esse, quamvis non penitus impossibile, locum habere causas omnes et condiciones, quæ exiguntur ad pri-

¹ *Loc. cit.*, cap. vi.

² *Ibid.*

³ *Ibid.*

vandum regem potestate publica; 2.º doctrinam D. Thomæ de re hac, nec tyrannidi, nec seditionibus ac tumultibus politicis favere, ita ut utrumque periculum et extremum fugiat, ac reprobationis nota insigniat.

SCHOLIUM.

Ex his quæ disseruimus, tum alibi de lege naturali, tum in hocce articulo, satis liquet, prorsus rejiciendam esse theoriam illam *suffragii universalis*, ut vocant, quam recentiores politici magnopere amant, extollunt, et opere prosequuntur, idque quadruplici potissimum ratione: 1.º Quia adversatur rectæ rationi et juri naturæ, quippe, apud theoriam istam, voluntas hominis habetur de facto tamquam regula et mensura justii et honesti, et tamen indubium est, justum et honestum, non ex voluntate hominis, sed ex lege naturæ derivari; non juxta voluntatis placitum et arbitrium, sed juxta rectæ rationis dictamen esse dijudicandum et efficiendum. 2.º Quia præfata theoria innititur hypothesi æqualitatis hominum, ex quibus societas civilis coalescit; quam quidem hypothesim, non gratuitam modo, sed absurdam quoque ratio et experientia simul ostendunt¹.

¹ Apposite ad rem Taparelli: "Si todas estas razones os pareciesen simplezas propias de estúpidos más que de idiotas, ¿cómo justificaréis la aserción de aquellos que creen haber igualado á los ciudadanos ante la ley por haberles concedido el derecho de depositar una papeleta igual en la urna? A mí, que me estoy en casa ignorante é ignorado, sin conocer electores ni elegibles, me ponéis en la mano una papeleta, con la que un intrigante haría milagros como un cubiletero, mientras que yo no sabré hacer más que despropósitos, dando quizá el voto á alguno que esté dispuesto á verme á mí, á mi familia, á mi parentela, á mi pueblo, á mi provincia y, tal vez, a mi patria, por conseguir una cartera ó un puñado de oro... Igualad primero el talento en las cabezas, la fuerza en los brazos, el número en las familias, las ramificaciones en los linajes, las influencias en las profesiones, la extensión en las relaciones, y des-